

Sosyal Aktörler ve Deneyimler Dergisi (SADED)

Journal of Social Actors and Experiences

e-ISSN: 3023-6134

To Cite This Article: Şentuna, B., Han, B., & Kılınc Olgaç, B. (2023). Post-Truth ve İsrail-Filistin Savaşı. *Sosyal Aktörler ve Deneyimler Dergisi (SADED)*, 1, 3-9.

Geliş Tarihi: 10.08.2023

Kabul Tarihi: 22.10.2023

Ç. Yayınlanma Tarihi: 27.12.2023

POST-TRUTH VE İSRAİL - FİLİSTİN SAVAŞI

Post-Truth and the Israel - Palestine War

Barış ŞENTUNA¹

Büşra HAN²

Belkıs KILINÇ OLGAÇ³

Öz

Bu çalışmada post-truth kavramı etrafında gündemde olan İsrail ve Filistin arasında çıkan savaşın sosyal medyadaki yansıması ele alınmıştır. Gerçeğin günümüzde bulanıklaşması ile savaşın medyadaki görünümü ve toplumun etkileşimi incelenmektedir. Sosyoloji ve felsefenin ortak paydasında yer alan post-truth kavramı hakikatin ne olduğu tartışmalarını gündeme getirmektedir. Gündemde paylaşılan gönderilerin toplumlara nasıl yansıtıldığı önem taşımaktadır. Savaşta çalışan post-truth makinesi, Gazze'de olan El Ehli isimli hastane ve bombanın atıldığı görüntüler üzerinden açıklanacaktır. Son olarak sonuç bölümünde gerçeklik algısıyla post-truth ve medya değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: El Ehli Hastanesi, medyanın gündemi, hakikat, hipergerçeklik, post-truth.

Abstract

In this study, the reflection of the war between Israel and Palestine, which is on the agenda around the concept of post-truth, on social media is discussed. With the blurring of reality today, the appearance of war in the media and the interaction of society are examined. The concept of post-truth, which is the common denominator of sociology and philosophy, brings up discussions about what truth is. It is important how the posts shared on the agenda are reflected in society. The post-truth machine working in the war will be explained through the footage of the Al-Ahli hospital in Gaza and the bomb being thrown. Finally, in the conclusion section, post-truth and media will be evaluated with the perception of reality.

Keywords: Al Ahl Hospital, media agenda, truth, hyperreality, post-truth.

¹ Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ejderkelebek@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9982-8382

² Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD, Yüksek Lisans Programı, ORCID: 0000-0003-2153-2789

³ Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD, Yüksek Lisans Programı, ORCID: 0009-0009-1184-5627

GİRİŞ

Postmodern dönemde adını çok duyduğumuz post kavramı hayatın her yerinde karşımıza çıkmaktadır. Post kavramı Latince sonra, sonrasında anlamına gelir. Post-truth Türkçe'ye hakikat sonrası, hakikat ötesi olarak çevrilir. 1992 yılında post-truth kavramını, ilk defa oyun yazarı Steve Tesich kullanmıştır. 1992 yılında yayımlanan "*Government of Lies*" (Yalanlar Hükümeti) makalesinde Amerikan halkının önemli bir kısmının Bush hükümeti tarafından yapılan siyasi propagandaları sorgulamadan gerçekmiş gibi kabul ettiğini belirtir. Tesich, artık insanların hakikati aramak yerine önüne gelen ham bilgi yığınlarını sorgulamadan kabul ettiğini yazarak eleştirmektedir.

Post-truth, 2016 yılında Oxford Ansiklopedi tarafından yılın sözü seçilmiştir. Oxford sözlüğünde post-truth; nesnel gerçeklerin kamuoyunu şekillendirmede duygulara ve kişisel inanca hitap etmekten daha az etkili olduğu durumlarla ilgili veya bunları ifade eden olarak tanımlanan bir sıfattır. Hakikat sonrası kavramı son yıllarda varlığını sürdürüyor ancak Oxford Sözlükleri, 2016 Birleşik Krallık'taki AB referandumu ve ABD'deki başkanlık seçimleri bağlamında bu kavramın sıklığında bir artış gördü. Post-truth, siyasi yorumda ikincil bir terim olmaktan çıkıp, temel dayanak noktası haline geldi; artık büyük yayınlar tarafından, manşetlerinde açıklamaya veya tanımlamaya gerek kalmadan sıklıkla kullanılıyor olduğu için Oxford Ansiklopedisi yılın sözcüğü olarak seçmiştir.

Post-truth da güç ilişkileri üzerine kuruludur. Post-truth kendini an çok medya ve haber alanında gösterir. Güç medyayı kullanarak insanlara ulaşır ve yaşamın her yerine sirayet eder. Haberlerde post-truth'un en güçlü ve yaygın örneği olmaktadır. Post-truth haberler ile hakikatin ne olduğu karışmış durumdadır. Çünkü hakikat bulanık hale gelir. Kisi yalan ve doğru arasındaki ayrımı artık yapamaz. Medya ile insanlara sunulan paylaşımların gerçek olup olmadığı ayrımı yapılmaz hale gelir. Bu makalede bu durumun İsrail-Filistin savaşındaki yansımaları analiz edilecektir. 17 Ekim 2023 tarihinde Gazze'de bulunan El Ehli hastanesi bombalanmıştır. İsrail-Filistin savaşında bugüne kadar %70'in kadın ve çocukların oluşturduğu 18.000 sivil öldürülmüştür. Bu açık bir savaş suçudur. Medyada yer alan haberler İsrail'in neden olduğu bu soykırım post-truth haberlerle İsrail'in lehine çevrilmeye çalışılmaktadır. Bu durumda bir algı yönetimi söz konusu olmaktadır. Aslında hakikat belli iken haberler bulanıklaştırılmıştır. Böylece insanlardaki etkilerinin yönlendirebilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda ele alınan bu makalenin amacı post-truth çerçevesinde İsrail-Filistin Savaşı'nın nasıl algılandığını ve sergilenen tutumları ortaya koymaya çalışmaktır.

Post-Truth

Postmodernizm, hem modernizm sonrası bir zamanı ifade etmekte hem de bir fikir akımını ifade etmektedir. Fikir olarak modernizmin özelliklerine karşı gelen de bir kavramdır. Postmodernizm tarihsel açıdan da incelenilecek bir zamanı belirten ve dönemi etkileyen özellikleri bulunan bir kavramdır. Postmodern diye adlandırılan dünyada birey insanlardan uzaklaşmış ve yabancılaşmıştır. İnsan artık yeni bir dünyada yaşamaktadır. Hakikat görünmemektedir. Fransız sosyolog Baudrillard, postmodern dönemde kapitalizmin insan üzerinde yıkıcı bir etkiden söz etmektedir. Bu etki ile bilinçsiz bir toplum modeline geçildiğini anlatmaktadır (Özata,2019).

Post genel anlamıyla İngilizce de ötesi ya da sonrası anlamına gelmektedir. Modernizmden sonra gelen post-modernizm örneğinde olduğu gibi hem bir zamanı niteler, yani belirli bir zaman dilimini anlatır, aynı zamanda da modernizmin görüş olarak sona erdiği ve ona karşı eleştirileri belirtir. Post-truth için ise kendisine karşı olan ekolleri eleştirdiğini söylemek için henüz çok erken olmakla birlikte,

belirli bir zamanı nitelediği açıktır. Hali hazırda en çok kullanılan kelimelerden bir tanesi haline gelmiş, akademik yazında özellikle de medya v iletişim alanında kendine sıkça yer bulmaya başlamıştır.

Tesich'in 1992'da kitleler üzerine yazdığı "A Government Of Lies" yazısında günümüz toplumlarında hakikatin giderek biçim değiştirdiğine ve anlamını yitirdiğine değinmektedir. Modern çağdan beri insanların temel savları akılsallık ekseninde gelişmiştir. Modernitenin bu anlamda insanlığa kattığı en temel şey aklın her tür güç ve otoriteden üstünlüğüdür. "Postmodernlik ise dünyanın olumsal, temelsiz, çeşitli, istikrarsız, belirlenmemiş nitelikte ve bir dizi dağınık kültürlerden ya da yorumlardan ibaret olduğunu bildirir; bu da hakikat, tarih ve normların nesnellığı, doğanın verili oluşu ve kimliklerin tutarlılığı hakkında belli ölçüde bir kuşkuculuğu besler" (Tüzer, 2015). Post modern çağda hakikat kavramı da giderek biçim değiştirmiştir. Buna göre hakikat; "Öznenin şeyler hakkındaki bir yargıya varmasına hakikat denir" (TV100, 2020, 00:05:14-00:05:30). Postmodern dünyada hakikat artık anlamını yitirmiştir ve bu anlamda Postmodern dünya, Post-truth bir çağa doğru koşar adım gitmektedir. Post-truth kavramını bu anlamda en doğru çevirisi hakikatin giderek önemini yitirmesidir (Alpay, 2017).

Tesich, otoriterler sahip olduğu gücü kullanarak hakikati bastırmaya çalışmaktadırlar. Bunu yapabilmek oldukça zordur. Ancak zamanla ruhsal mekanizmalar ile bunu kolayca yapabilmekteyiz. Ruhsal mekanizmayı kullanarak toplumu inandırmak istenilene kolayca yönlendirebilmektedir. Yani post-truthla yaşamayı tercih etmiş olduk (Tesich, 1992). Sözleri ile modern dünyada kitlelerin artık hakikati istemediğini ve bu anlamda post truth bir çağın içerisine girdiğimizi söylemektedir. Keyes'in bu kavramı genişleterek insanları yalana yönelten şeyin ne olduğunu açıklamıştır. Buna göre insanların yalan yönelmesindeki temel neden inanmanın, inkar etmek ve düşünmek gibi süreçlerden daha pratik olmasıdır.

Altun "Hakikat ötesi çağda bir ulusal güvenlik tehdidi olarak dezenformasyon ve manipülasyon siyaseti" adlı makalede, Altun her ne kadar muhalefeti eleştirmek için post-truth a dikkat çekse de devletin ileri gelen fikir üreticilerinin dünya müktesebatını ve düşünce sistemini yakalamaları son derece önemlidir. Çünkü bunun sonucunda yönetim elde tutulacaktır (Altun, 2021).

Öyle ki, Amerika Birleşik Devletleri'nin (A.B.D.) bir önceki başkanı Trump post-truh ve öğelerini son derece etkili bir şekilde kullanmış, bugün ise Amerikan halkı bunun sonuçları ile yüzleşmektedir. Milyonlarca Amerikalı aşı karşıtı olmuş, milyonlarca pandemi de hayatını kaybetmiştir. Amerika'da Trump'ın söylediği yalanların duvarı dahi yapılmıştır. Şüphesiz büyük devlet başkanları tek başlarına çalışmazlar. Filozoflar, sosyologlar, sosyal-psikologlar, iletişim bilimcilerden oluşan adeta bir ordu ile çalışırlar. Lakin hakikatin dozu ayarlanamadığında bunun da sonuçları olmaktadır. Capitol adı verilen Amerikan meclis binasının Trump taraftarları tarafından ele geçirilmesi gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır ki, dünyaya demokrasi "dağıtan" ya da "satan" Amerika bu kara lekeyi temizlemek için uzun yıllar uğraşacak gibi gözükmektedir.

Post truth kavramı siyaset ile gündemde olmasıyla birlikte artık siyaseti de aşmış durumdadır. Hakikat sonrasının ortaya çıkışı ayrılmaz bir şekilde televizyonun yükselişiyle bağlantılıdır. "Televizyon onların başlıca yoldaşı olmuştur; onunla kanlı canlı bir insanla geçirdiklerinden çok daha fazla zaman geçirirler. Durum böyle olunca, orada gördükleri değerleri özümsememeleri çok zordur" (Keyese, 2017). "Gerçek ve gerçek olmayı kontrol etmek için vakit sıkıntısı yaşanmaktadır. Günümüzde, ilgi çekici olan ilk habere yönelme olduğu, genellikle, içeriğin doğruluğunu araştırmak için herhangi bir motivasyona sahip olunmadığı gözlenmektedir" (Sarıoğlu, 2020). Post truth, toplumun kolayca sığındığı ve sığınmak istediği bir yer olmuştur. Post-truth u kabul etmemizin nedeni bazen duygusal sebeplerle etkilemesi bazen de sosyal-politik sistemi yönetmede kabul görmesi olabilmektedir

(Sarıoğlu,2020). İsrail-Filistin savaşında da hem politik yayınlar hem de duygusal yayınlar yaparak post-truth makinesi ile insanların algısını yönetmeye çalışmaktadır.

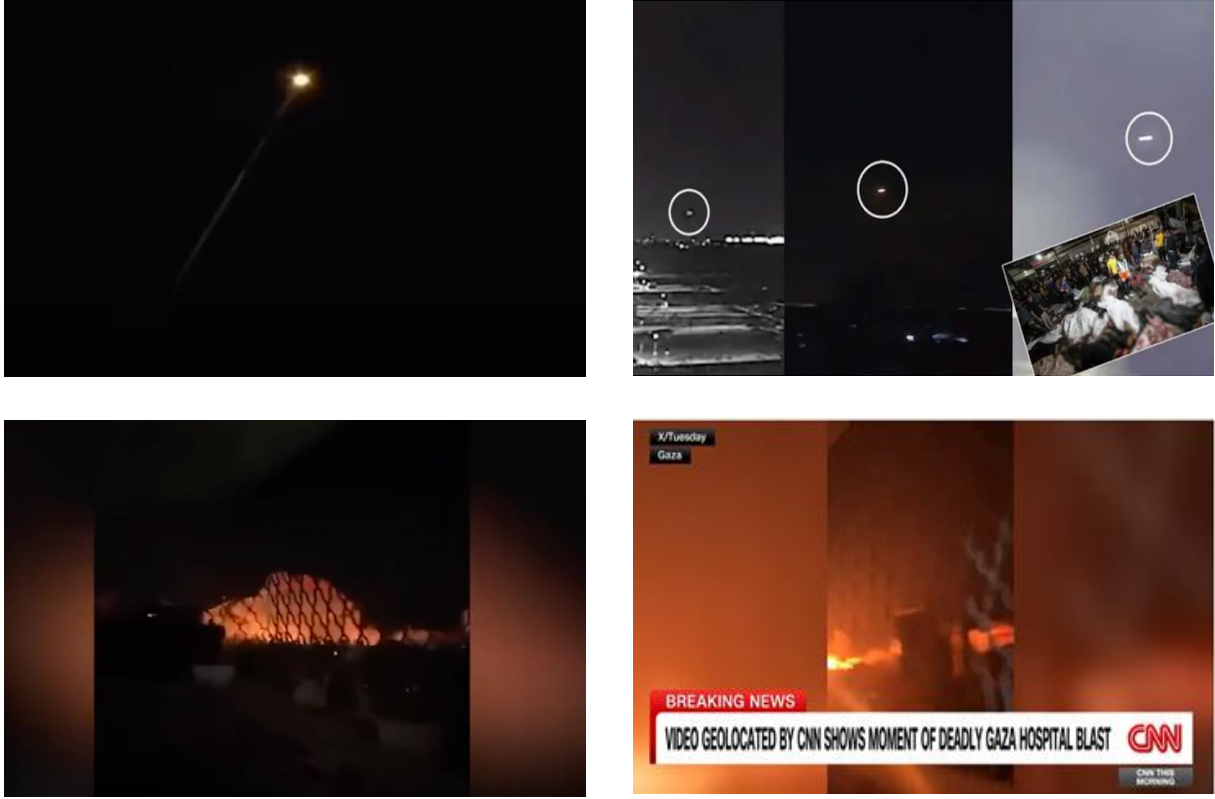
El Ehli Hastanesi

El-Ehli Baptist Hastanesi, Anglikan Kilisesi'nin Kilise Misyoner Topluluğu (CMS) aracılığıyla 1882'de kurulmuştur. ABD merkezli Güneyli Baptist Toplumu'nun 1954 ila 1982'de işlettiği hastanenin yönetimi, daha sonra Filistin Anglikan Piskoposluğuna devredildi. El-Ehli Baptist Hastanesi, Gazze'deki en eski hastane olarak biliniyor. 1882'den beri faaliyette olan Ehli Arap Hastanesi, İngiltere Kilisesi'nin Kilise Misyon Topluluğu tarafından kuruldu ve patlama itibarıyla Kudüs Anglikan Piskoposluğu tarafından yönetilen, mezhepsel olmayan bir hastane olarak işletildi. Yataklı ve Gazze Şeridi'ndeki tek Hıristiyan hastanesiydi (TRT Haber).

17 Ekim 2023 tarihinde El-Ehli hastanesi bombalanmıştır. İsrail-Filistin savaşı devam ederken birçok sivil İsrail'in düzenlediği roket saldırılarından korunmak için hastanelere sığınmıştı. Savaş kavramı, beraberinde savaş hukukunu da içinde barındırır. Savaş hukuku ile savaşan ülkelerin birbiriyle ve savaşa katılmayan ülkelerle olan ilişkileri düzenlemektedir. Aynı zamanda savaşta hak ve sorumlulukları belirtmektedir. Savaş hukukunun faydası, insancıl eylemleri de içinde bulundurmasıdır. Savaş hukukunun amacı ise, savaşın sebep olduğu vahşeti olabildiğince en az düzeye indirmektir (Aslan, 2008). Aynı zamanda savaşta hukuka aykırı davranılması suç barındırır. Hastanenin bombalanması da savaş suçu sayılmaktadır. Çünkü sivil halkın bulunduğu ve içerisinde kadınların ve çocukların varlığı savaş suçu olarak sayılır.

Post-Truth ve Medya

Dijitalleşmenin sınırları ya da sınırsızlığı bugüne gelmeden haber kaynağı genellikle geleneksel medya ile gerçekleşmekteydi. Bugün artık yeni medyayla bilgiler üretilmekte, yayılmakta ve hatta yeniden üretilmektedir. Fransız sosyolog Jean Baudrillard hakikatin sonsuz kere yeniden üretilmesi ile simülasyon evreninde yaşamaya başladığını ifade etmektedir (Günay, 2021). Artık teknolojiyi üretenler bilgiyi de üreterek tüm dünyada söz sahibi olmaya başlamıştır. Sosyal ağlar bilgiye sahip ülkelerde tasarlanıp bütün dünyada kullanıcı emeğine sunmuşlardır. Haber kaynağının değişimi, hızlı haber yayılımını beraberinde getirerek bilginin doğruluğunu ya da yanlışlığını teyit etmeyi oldukça zorlaştırmaktadır. Üstelik post-truth haber sadece internet ya da sosyal medya aracılığı ile üretilmekten çıkıp geleneksel medya kurumlarında da sıklıkla görülmeye başlamıştır. Asıl tehlike ise burada karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu haberler geleneksel medyada da post-truth haberler sıkça görülmeye başladığında, internet okuryazarlığı olsun olmasın herkese ulaşma potansiyeli taşımaktadır. Ve daha büyük kitlelere ulaşmaktadır. Daha büyük kitleler için port-truth makinesi çarklarını döndürmeye başlamıştır.

Şekil 1: CNN Tarafından Coğrafi Konumlanan Video, Gazze Hastanesi Ölümcül Patlama Anını Gösteriyor

Hastanenin bombalanmasıyla haberler bu görüntüler ile aktarılmıştır. “CNN, kamera ve videolarda görüldüğü gibi görüş alanını belirleyerek, roketin muhtemelen İsrail’in Nahal Oz kasabası yakınlarında ateşlendiğini tespit edebildi” haberini yapmıştır. Kesin yargılarla olmasa da bir ihtimal bırakmıştır. Ancak sonrasında CNN’in yaptığı haberde İsrail hava saldırısının olmadığını arızalı bir roketten olduğu açıklamaları yapılmıştır (CNN, 2023). CNN yayınladığı haberde kendisiyle çelişmiştir. Yapılan incelemeler ile kimin yaptığının belirsiz olduğunu ifade etmiştir. Bir başka haber kaynağı olarak New York Times, atılan bombanın İsrail’in öne sürdüğü gibi Gazze’den fırlatılan bir füzenin neden olmadığı haberlerine yer vermiştir (CNN, 2023). CNN kendi haberlerindeki değişiklikleri içermektedir. Bunun değişikliği doğru veya yanlış haber ayrımını ortaya çıkarmaktadır. Hakikati değiştirerek veya belirsiz bırakarak yeni haberler post-truth olgusunu kullanmaktadır. Haberin kaynağının doğru ya da yanlış olduğuna bakılmaksızın, kitleler üzerinde ortak bir algı oluşturma çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Böylelikle kitlelerin algılarını yönlendirerek kontrol altına almak istemektedirler. Algı yönetimini iyice kontrol altına alabilmek için haberleri tek habermiş gibi lanse edilmiştir. Ve Gazze’de doğru haber yapmaya çalışan tek bir kaynak olması da haberlerin post-trutha hizmet etmesini kolaylaştırmaktadır. İlk başta yapılan haberler bulanıktı. Çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine sebep olan bu savaşta post-truth makinesini çalıştırarak insanların bunlara inanmasına sebep olmuştur. Haberlerdeki bu değişiklik ilk sıralarda algıları istediği yerde toplayarak doğruyu yanlış bulanıklaştırdı. Sonrasında yapılan haberler ile hakikat ortaya çıkmıştır.

Şekil 2: BBC NEWS -Londra'da ateşkes çağrısı yürüyüşü

Hakikatin ortaya çıkmasıyla dünyadaki protestolar artmıştır. Avrupa ülkelerinin devlet açıklamaları ile halkının sergilediği davranışlar arasında fark oluşmuştur. Kalıcı ateşkes için yürüyen birçok insan bu savaşın dil, din, ırk fark etmeden birlik içerisinde olarak Gazze'ye destek vermişlerdir. Post-truth makinesini kullanarak insanların algılarını yöneten medya artık hakikatin ortaya çıkmasıyla toplumu durduramamaktadır. Avrupa halkının bu kadar tepki göstermesi ile post-truth makinesini tersine çevirmek durumunda kalmışlardır. Bu durum şimdilik böyle istenmiştir fakat bir başka gelecekte post truth tek başına hüküm sürebilir ve hakikate asla ulaşamayabilir. Bölgeden çekilmeyen onlarca muhabirini kaybeden Al Jazeera televizyonu hakikatin ulaşmasında en büyük aktör olmuştur.

SONUÇ

Postmodernizm dönemiyle birlikte hakikat anlamı değişmektedir. Hipergeçerlikle birlikte gerçek üstü bir dünya sunulmuştur. Bu sunulan dünya ile doğru- yanlış ayrımı kalmamıştır. Artık sadece algı yönetimi ile sunulan ve gösterilmek istenen durumları barındırmaktadır. Bu noktada post truth ortaya çıkmaktadır. Post truth doğru ve yanlışın ayrımının yapılamadığını ifade eder. Hakikatin yitimi söz konusudur. Deleuze'ün dediği gibi insan bir makinedir. İnsan makine olmaktan ancak üretimle kurtulur (Deleuze ve Guattari, 2012). Modern toplumda üretmeye değil tüketmeye teşvik edilen insan post truthun yarattığı algılarından kurtulamaz. Dünya'da derin ses getiren İsrail-Filistin savaşı makine olan insana verilen bir bilgi ile yönetilir. Post-truth niteliği taşıyan haberler nasıl algı yaratılmak istenirse ona göre biçimlendirilmiştir. Savaşın başlama noktası Hamas'ın attığı roketlerdir. Savaşın İsrail tarafından başlama noktası ise sözde Hamas'ın İsrail'i bombalaması olmuştur. Fakat hastaneyi bombalayanın Hamas değil İsrail olduğu gerçeği on iki gün sonra ortaya çıkmıştır. Peki bu on iki günlük süreçte neler mi oldu? İsrail'in çalıştırdığı post truth makinesi sonucu tüm dünya hastaneyi bombalayanın Hamas olduğunu düşünüp, İsrail'i sanki savunma yapıyormuş gibi düşündü ve İsrail'i haklı buldu. Sonra Post truth makinesi tersine çalışmaya başlayınca İsrail'i suçlular bile artık çok geçti çünkü on iki günde yaşanan savaş suçları insanları bu suçlara aşına kıldırılmıştır. Bu savaşta İsrail'in hastaneyi bombalaması doğrudan savaş suçudur. Birçok kadının, çocuğun ve sivillerin ölmesi medyada post-truth haberlerle insanlara aktarılmıştır. Burada oluşturulmaya çalışılan algı, hastanenin kim tarafından bombalandığını bulanıklaştırılması üzerine haberler üretilmiştir. Olay yerinde fazla basın olmamasından dolayı üretilen haberler tekrara düşmüştür. Olayın haberlerde farklı yorumlanması ise

algıları yöneterek ne düşüneceğimizi belirlemektedir. Post-truth makinesinin bir yöntemi de algıyı yönetmektir. Bazı olaylar politika gerektirir ama bu olay insanlık gerektirmektedir. Dil dini, ırkı ne olursa olsun savaş suçu ortadayken algıyı tersine çevirerek düşüncelerimizi yönetmektedirler. Post-truth ile nasıl aktarım sağlanacağı ve en önemlisi nasıl inandırılacağı belirlenerek post-truth kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alpay, Y. (2017) Yalanın Siyaseti: Yalanın Meşrulaştırılması, Hakikatin Önemsizleşmesi ve Hileli Akıl Yürütme Teknikleri. Gümüşsuyu, İstanbul, Destek Yayınları.
- Altun, F. (2021). Hakikat Ötesi Çağda Bir Ulusal Güvenlik Tehdidi Olarak Dezenformasyon Ve Manipülasyon Siyaseti.
- Aslan, M. Y. (2008). Savaş Hukukunun Temel Prensipleri. TBB Dergisi, 79, 235-274.
- CNN, (2023). Url: <https://edition.cnn.com/2023/11/02/middleeast/al-jazeera-video-gaza-hospital-blast-intl/index.html>.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (2012). Anti Ödipus: Kapitalizm ve Şizofreni 1 (F. Ege, H. Erdoğan & M. Yiğitalp, Çev.). İstanbul: Bilim ve Sosyalizm.
- Günay, İ. E. (2021). Baudrillard'ın Simülasyon Kuramında İnsanın Simülakra Dönüşümü ve Kitle İletişim Araçlarının Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (7), 109-126.
- Keyese, R. (2017). Hakikat Sonrası Çağ Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma. (Mehmet Barış Albayrak (ed.); 1. baskı). Delidolu.
- Özata, C. (2019). Beckett'in "Godot'yu Beklerken"inde Baudrillard'ın Postmodern Hiper Gerçeklik Anlayışı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37), 87-95.
- Sarıoğlu, E. (2020). Yalan Haber, "Post-Truth" Kavramı ve Medya Üçlemesi: Geçmişten Günümüze Gündem Belirleyen Örnekler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 377-397.
- Tesich, S. (1992). The Water Gate Syndrome A Government Of Lies (ss. 12–14). The Nation.
- TRT Haber, (2023). Url: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israilin-gazgede-saldirdigi-el-ehli-baptist-hastanesi-141-yildir-hizmet-veriyor-804625.html>.
- Tüzer, A. (2015). "Postmodernizm ve Tanrı'nın Ölümü: Öznenin Arkeolojisi Üzerine Bir Deneme", İnanç, *Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 12 (2).
- TV100, (21 Mart 2020), "Post Truth - Okan Bayülgen ile Muhabbet Kralı ", YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=6fJu-PJ7M2c>.